

IKAFALVA FÖLDRAJZI NEVEI

SZÉKELY ZSÓFIA

Ikafalva, Kovászna megye (Háromszék) nyugati felében, a Bodoki hegység déli lejtőjén terül el a Furus patak mentén. A falu fekvéséről Orbán Balázs a következőket írja: „Ikafalva rejtett és erős fekvéssel bír, három domb: a nyugaton fekvő Csordagyűjtő, a délre lenyúló Damó-hegy és a falu előtti Papok hegye annyira elfedik, hogy az országról csakis az utóbbira helyezett temploma látszik.“¹

Ikafalva egyike a vidék legkisebb falvainak, közigazgatásilag hosszú ideig Futásfalvához, ma Csernáton községhez tartozik. A falut északon a Bodoki hegység láncvonulata határolja, keleten Futásfalvával szomszédos, déli határvonalát a 11-es számú műút képezi, nyugaton pedig Csernáton községgel határos.

Ikafalva ősidőktől kezdve lakott hely volt. A falu területén régészeti ásatásokat nem végeztek, de forrásul szolgálhat Orbán Balázs már idézett könyve: „Ikafalva egyike Háromszék legrégebb, hihetőleg még a letelepedési korban alakult falvainak“. A falu régi településéről az ott feltalálható ősi hangzatú családnevek is, mint a Fetés, Bardóc bizonyosságot tesznek.

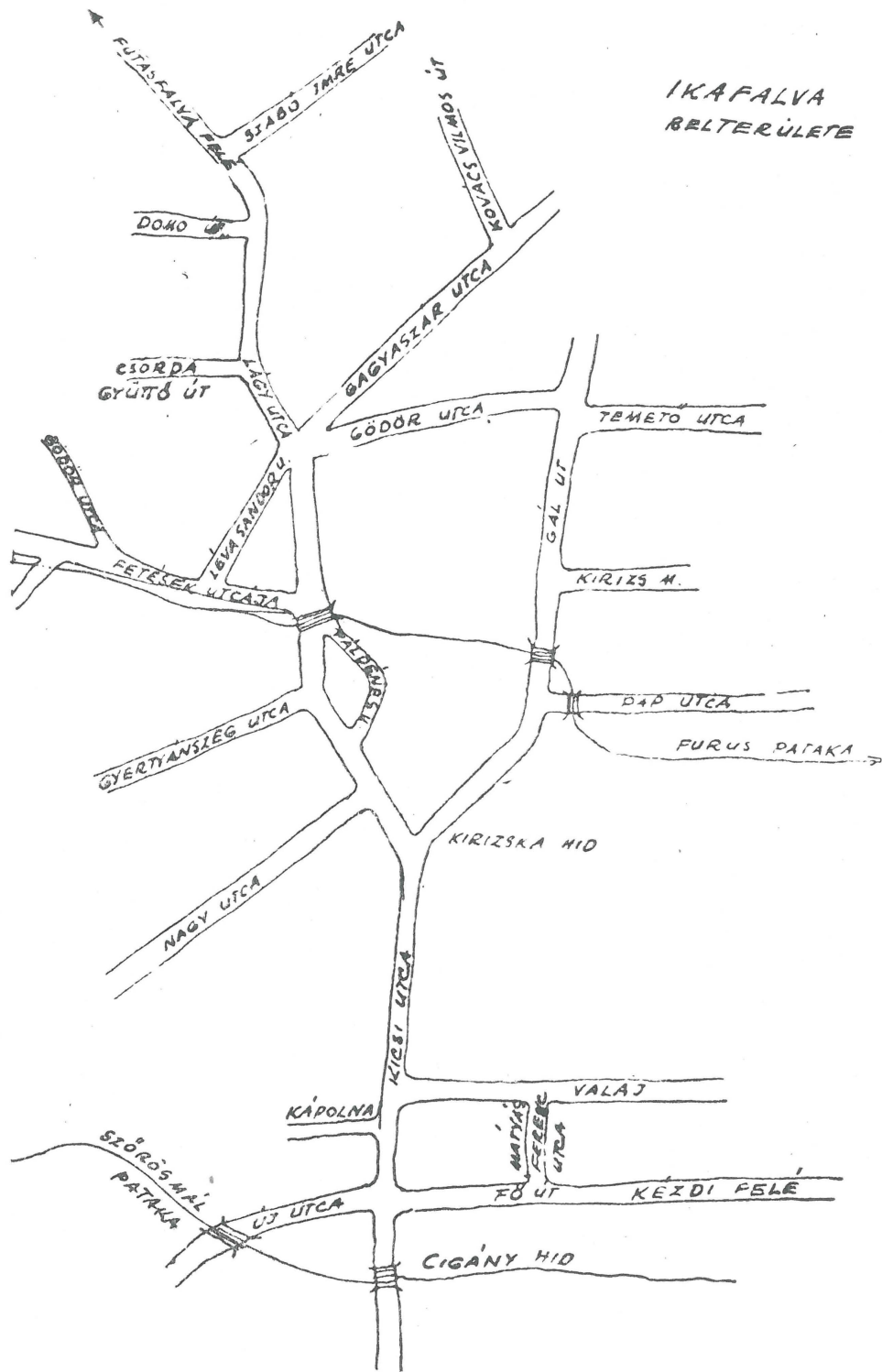
A falu létezéséről az első biztos adatunk 1332-ből van, amikor a pápai dézsmában Ikafalva papja 3 régi banalist fizetett².

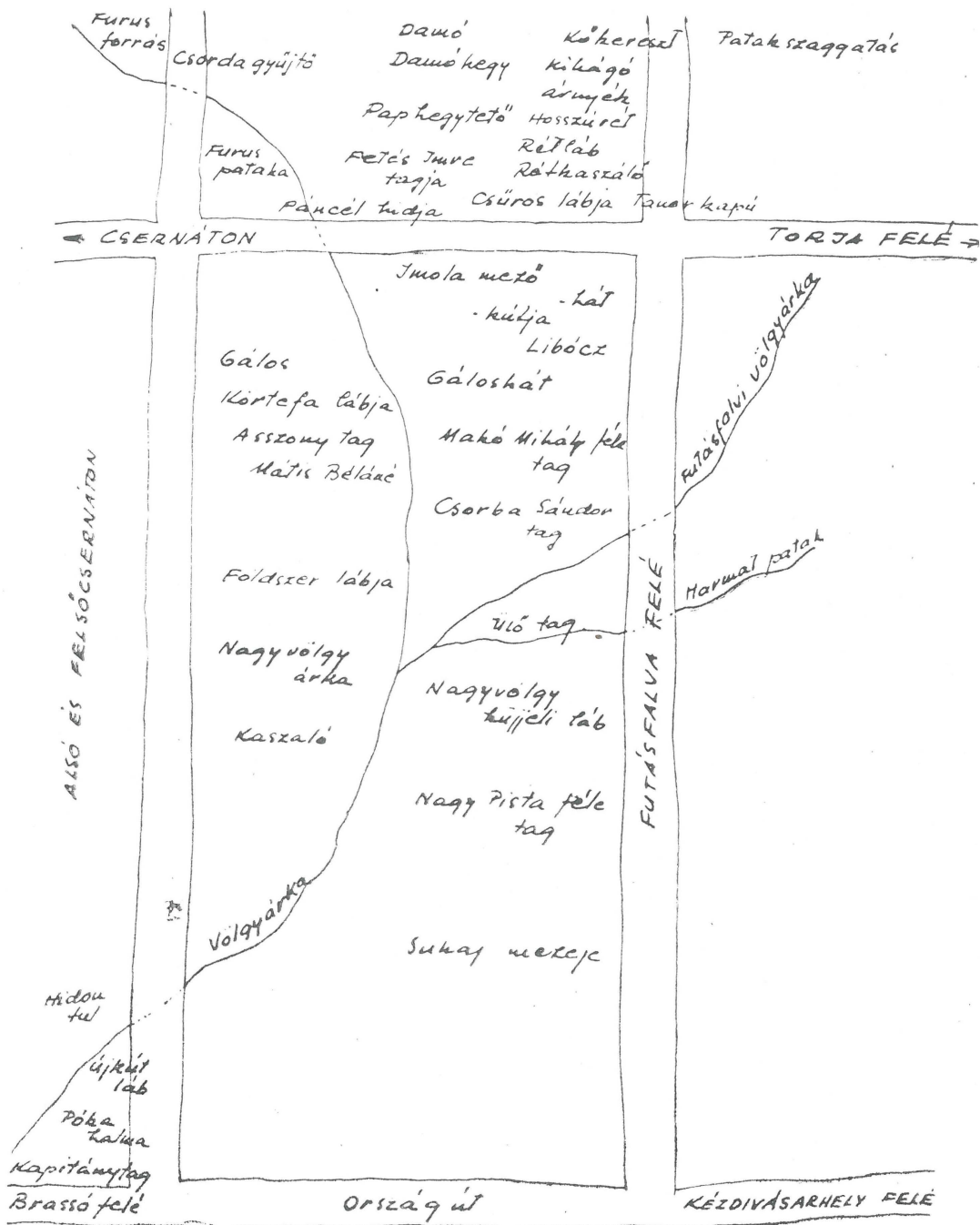
A helységnév eredetére is utal Orbán Balázs: „A hagyomány azt mondja, hogy Ika, Póka király vezére volt, ki a Bálványos várból elüzetvén, ide vonult, s itt épített magának várat, de egy véres csatában a mostani Ikafalva helyén megöletett. Eszerint az Ikafalvát alapító hős, kinek véréből Furus forrása fakadt fel, Ika lett volna.“³ A falu neve tehát minden valószínűség szerint személynévi eredetű.

Más forrásokban Ika, Ika villa változatban fordul elő a falu neve. Az évszázadok folyamán a név alig változott. A mai hivatalos névhasználat is az Ikafalva nevet fogadta el.

A falu földrajzi neveinek összegyűjtését levéltári adatok alapján, a század elején, Bogáts Dénes kísérelte meg. Gyűjtése a sepsiszentgyörgyi múzeum ötvenéves jubileumára kiadott emlékkönyvben jelent meg⁴.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

A falu földrajzi neveinek feldolgozásához a történeti anyagot Bogáts Dénes munkájából és a sepsiszentgyörgyi állami levéltárban található adatokból merítettem⁵.

Ikafalva belterülete kicsi, a falu külterülete viszont nagy kiterjedésű: 1 900 kat. hold, amiből 1 200 kat. hold az erdőség és 700 kat. hold szántó (2. ábra). A falu bel- és külterületének névállománya 166 földrajzi névből áll. A nevek közül 124 élő, az adatközlők által ismert, 44 pedig levéltári anyagból származik, ma már nem ismert helynév.

A névállomány a határ nagyságához viszonyítva: közepes gazdagságúnak minősíthető.

Ikafalva vízhálózata igen gazdag és ezért először a vízneveket sorolom fel (3. ábra). A legnagyobb az Ikapatak vízgyűjtő területe: Forrástó pataka, Futásfalvi hágópatak, Futásfalvi patak, Szejpes vize és a Nagy patak ömlik ide. A szántót átszelő Furus patakba ömlik a Harmat patak. A falu belterületén folyik át a Szőrösmál pataka. A patakok mellett sok forrás is van, ezek a következők: Furus forrás, Balog Péter kútja, Cégerkút, Hágókút, Imola kút, Máté Mihályé.

A falu belterülete két nagy településegységre oszlik: Alszegre és Felszegre (1. ábra). Ezek a településrészek a következő utcákat foglalják magukba:

Bardóc Béla út, Benkes, Cigányok utcája, Csordagyűjtő, Damó, Fetések utcája, Fő út, Gagyaszar utca, Gál út, Gödör utca, Gyertyán-szeg utca, Híd utca, Kápolna, Kicsi utca, Kirizs Mihály utca, Kovács Vilmos utca.

Az országútnevek a következők: Csernátoni út, Futásfalvi út, Ikafalvi út.

A falu határának tekintélyes részét a szántóterületek képezik: Asszonytagja, Árnyék, Bemenő, Bürgös, Cserefark, Csorba Sándor féle tag, Csűrös lábja, Damó, Egyház mezeje, Előremenő, Eregely, Felső csegely, Fetés Imre tagja, Földszer lábja, Gálos, Gáloshát, Gálos mező, Hajós, Haraszt, Harmincsláb, Hídon túl, Hosszú, Imola, Imolahát, Imolamező, Kapitány tag, Kihágó, Kőkereszt, Körtefa lábja, Kövesmező, Libóc, Makó Mihály féle tag, Nagy Pista féle tag, Nagyvölgyön küjjeli láb, Nyomásramenő, Patakszagatás, Rétfarka, Rét lábja, Suhaj mezeje, Tanorok kapunál, Templom mezeje, Ugarló mező, Újkútlábja, Ülő tag, Völgyfej, Verőfény, Velykec.

Kisebb területet foglalnak el a rétek, legelők, kaszálók és más füves területek: Bélmező, Eszténa mezőkert, Dombi pusztája, Homlok, Kaszáló, Kaszáló mező, Rét, Rét kaszáló, Szarókút pusztája.

Erdők és más fás területek nevei: Árokfej, Becegáj, Borda, Egyház erdeje, Gyertyános, Hágó, Hovaj, Iskolaszék erdeje, Kerekhegy-nyaka, Magyaros tető, Málnási Béláé, Mátisok erdeje, Méregtető, Péter Kováconi, Török erdő, Vágás, Vágástető.

Hegy-hegyrész nevek: Damóhegy, Kardoshegy, Kovácshegy, Paphegytető, Suvadás, Vízoldal, Várbérc.

Dombok, halmok nevei: Damó, Csordagyűjtő, Póka halma.

Nem hasznosítható helyek nevei: Aranyáz gödör, Árok, Futásfalvi völgy árka, Gödör hely, Nagyvölgyárka, Szarvaskó, Völgyárka, Völgyfej.

Emberi létesítmények nevei a következők: Cigány híd, Híd, Kiskis híd, Ika vára, Páncél híd, Ábrám Máris féle malom, Felső malom.

Ikafalva földrajzi neveinek nagy többsége csak egy, jól lokalizálható helyet jelöl.

Előfordul mégis, hogy egy területnek két, ma is használt neve van. Ilyen kétnevű terület a falu egyik utcája, amelynek megnevezésére a Cigányok utcája és a Kápolna helynevet egyaránt használják.

Nagyritkán egy földrajzi név szolgál két különböző hely megnevezésére: azonos névadási indíték alapján Csordagyújtónek hívják a falu egyik utcáját és a külterülethez tartozó kis dombot is, a Hovaj helynév pedig az Ikafalvi erdőben két különböző erdőrészt megnevezésére szolgál.

Annak alapján, hogy a megnevezett objektum minősége mennyiben játszott közre a névadásban, Ikafalva földrajzi neveinek állománya a következő csoportba sorolható:

a) Az út, víz, talaj minősége volt a névadás alapja. Ebbe a csoportba tartozó nevek: Harmatpatak, Kaszáló mező, Kőkút, Kövesmező, Lágú utca, Rét, Rétkaszáló.

b) A helynevek jelentős része a térszíni formák Ikafalván használt elnevezésével alakult. A kisebb talajkiemelkedéseket halom (Póka halma) a nagyobbakat bérc (Várbérc) néven jelölik. A hegy felső részének a neve tető (Vágástető). Művelhető területen sík hely nevét a mező szavak jelölik (Imola mező, Suhaj mezeje). Az erdei tisztásnak puszta a neve (Dombi pusztája). Meleg, déli hegy, domboldal neve mál, (Szőrösmál), meredek hegyoldalt pedig hágnak nevezik (Hágó, Ikafalvi hágó). Völgy, árok, gödör a neve a talajbemélyedésnek (Nagyvölgy, Árok, Gödörhely).

c) A hely fekvése, kiterjedése is fontos szerepet játszhat a névadásban. Így alakult nevek: Alszeg, Árnyék, Bemenő, Előremenő, Falu gyepe, Felszeg, Forrástópataka, Földszer lábja, Futásfalvi hágópatak, Futásfalvi patak, Futásfalvi völgyárka, Gálút, Harmincsláb, Hídon túl, Híd utca, Hosszú, Hosszútető, Ikafalvi hágó, Kápolnahalom, Kicsi utca, Kőkereszt, Körtefa lábja, Nagy patak, Nagy völgy árka, Nagyvölgyön küjjeli láb, Nagy utca, Nyomásramenő, Ösvénybemenő, Pap utca, Patakszaggatás, Patak utca, Papútalja, Rétfarka, Rétlábja, Tanorok kapunál, Telek, Temető utca, Új kútlábja, Valáj, Verőfény, Völgyárka, Völgyfej.

d) A helynév a terület egykori tulajdonosának nevét is őrizheti, vagyis a tulajdonjog is szolgálhatott névadási alapul. A puszta családnév is változhatott helynévvé: Benkes, Damó, Gálos, Gyergyó, Hajós, Valáj.

Ikafalva földrajzi nevei között előfordulnak olyan helynevek is, amelyeknek összetételében a tulajdonos családneve is részt vesz: Baritz kertje, Csürös lábja, Gál út, Gáloshát, Gálosmező, Fetések utcája, Kovács kert, Mátisok erdeje, Oroszok kertje, Tót kert, Törökerdő.

Vannak olyan helynevek is, amelyeknek összetételében, a család és keresztnév (becenév) együtt vesz részt. Ábrám Máris féle malom, Ba-

log Péter kútja, Bardoc Béla út, Csorba Sándor féle tag, Fetés Imre tagja, Kicsi Mihály utca, Kovács Vilmos utca, Léva Sándor féle utca, Makó Mihály féle tag, Málnási Béláé, Máté Mihályné kútja, Mátyás Ferenc utca, Nagy Pista féle tag, Pál Dénes utca, Szabó Imre utca. Valószínűleg ragadványnévvvel képzett helynév a Kula kert. A felsorolt nevek mind személynévből származnak.

A helynév tulajdonosáról kapta nevét, de nem személynév, hanem köznévv volt a névadás indítéka a következő földrajzi nevekben: Egyház erdeje, Egyház mezeje, Iskolaszék erdeje.

A falu határában előfordul több olyan név is, amelyek a kérdéses terület növénytakarójának, állatvilágának vagy gazdasági felhasználásának köszönheti nevét.

e) Növénynévvvel alakultak a következő helynevek: Cserefark, Cseresznyés, Imola, Imola-hát, Imola mező, Káposztás, Magyarós tető.

f) Állatnévvvel alakultak a következő helynevek: Szörösmál pataka, Ülütág.

g) Az illető hely gazdasági felhasználásra utaló nevek: Esztenamezőkert, Vágás, Vágástető.

h) Ikafalva földrajzi neveinek állománya néhány testrésznévből alakult földrajzi nevet is magába foglal: Árokfej, Völgyfej, Borda, Homlok, Szenthomlok, Kerekhegynyaka, Gáloshát.

i) Emberi létesítményeket neveznek meg: Felső malom, Híd, Ábrám Máris féle malom, Cigány híd, Kápolna, Kiriska híd.

j) Vannak nevek, amelyeknek keletkezésében történelmi események, a szájhagyomány játszott közre. Ilyen helynevek: Aranyásgödör, Asszonytagja, Ika pataka, Ika vára, Furusforrás, Furus pataka, Kardos hegy, Kovács hegy, Paphegytető, Póka halma, Szenthomlok.

k) A nép tréfálkozó hajlama is megnyilvánul néhány helynévben. Ilyen, a nép élcelődő, humoros hangulatából fakadó nevek: Gagyaszár utca, Méregtető, Szarókút pusztája.

A fenti csoportokba néhány nevet nem tudtam besorolni. Ezeknek a neveknek a keletkezésében közrejátszó névadási indítékokat nem sikerült tisztáznom. Ilyen ismeretlen névadási indítékú nevek: Becegáj, Hovaj, Péter Kováconi, Szejpes pataka, Velykec.

JEGYZETEK

1 ORBÁN BALÁZS, *Székelyföld leírása III.* Pest, 1869. 93.

2 U.o.

3 U.o.

4 BOGÁTS DÉNES, *Háromszéki helynevek.* Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára, 1929, 59.

5 Altorjai báró Apor család Levéltára B Fasciculus VII Nr. 8.

